

Х. Ј. М. ТУРНЕР

Свети Григорије Нисијски као духовни путовођа данас*

Последњих година порасло је интересовање за дела св. Григорија Нисијског (око 330—395), али ове многе студије једва су познате ван теолошких кругова. Управо из овог разлога оправдано је писање овог нашег чланка, чији је популаран стил очевидан за високообразоване теологе, али је ипак потребно да оне добре ствари које смо нашли у списима овог св. оца буду доступне и за шири круг љубитеља патристичке мисли.

Без намере да изложимо читаву биографију св. Григорија, желео бих да издвојим две одлике његовог живота за које се мислило — и још се можда мисли — да су препреке за остварење духовне узвишености: он је истовремено био ожењен човек и епархијски архијереј. Упркос томе, кардинал Даниелу наводи цитат из књиге Пиеш-а, где се св. Григорије Нисијски упоређује са шпанским мистиком Јованом од Крста: „Заљубљено мада очајничко трагање за бескрајним предметом описано је код њега таквим тоном и таквим осећањем да имамо утисак стварног доживљаја”.¹ И заједно са том мистиком из прве руке, ми овде налазимо дубоко знање како Библије тако и философије и теологије на нивоу онога времена.

Може се рећи да учење св. Григорија стоји на аксиоми да је Бог у својој суштини потпуно непознатив за сва створења, не мање за анђеле но за људе. Тако, на пример, он пише: „Величина Божанске природе није схваћена путем разумевања, него кроз превазилажење сваке уобразиље и сваке умне моћи која би посегла да њу (Божанску природу) схвати... (Бог) измиче сваком приступу који би хтео да га обухвати, и увек када је досегнут Он зна да се вине изван домашаја оних који Га траже. Из овог разлога она (Невеста из **Песме над песмама**) каже: „Тражих Га” (5, 6) помоћу способности душе да истражује кроз расуђивања и размишљања, али им је Он свима умакао, повлачећи се испод напредовања разума. И како би могао Онај који уме да умакне свакоме начину стицања знања да

Преведено са енглеског из часописа *Eastern Churches Review*, vol. VII Number 1, 1975., pp. 21—24.

¹ Jean Daniélou, *Platonisme et théologie mystique. Doctrine spirituelle de Saint Grégoire de Nysse* (Paris 1954), p. 191.

буде схваћен кроз било какво име или његово значење?"² Овим се, пак, не жели рећи да је Божанство изнад добра и зла, него да „свако добро које се може замислити у Њему је шире од било које мере или границе.”³

За духовни живот ово има велике практичне последице. То значи да душа, ма колико напредовала, не може никад достићи тачку где не би имала да тежи да још више позна Бога. Заиста, св. Григорије неуморно понавља да се хришћанско савршенство не може наћи нигде сем у бесконачном развоју „јер пошто је исконско добро по својој природи безгранично, онда неизоставно следи закључак да онај који у њему ужива имаће и безгранично причешће тим добром, али све више и више схвата и увиђа да ту има још увек нечега више од онога што је схваћено...”⁴ Св. Григорије узима од св. ап. Павла израз **епектеиномаи** (Фил. 3, 13 — пружам се) и учи да „душа која иде према Богу и негује ту добру чежњу за нетрулеживом лепотом, има увек нову жељу за оним што је изван њеног дохвата и тако никад њена чежња не може да буде отупљена презасићеношћу. Из тог разлога она никада не престаје да се пружа (епектеиномене) према ономе што је испред ње...”⁵ Св. Григорије често употребљава именицу **епектасис** да опише тај духовни став вечног стремљења. Најпознатији пример **епектазе** налази се код Мојсеја; поводом његове молитве да му се дозволи да види Бога (Изл. 33, 18) св. Григорије пише: „Мојсејева чежња је тада била испуњена, али на такав начин да његова жеља остаје незадовољена”.⁶ Он нам пружа пример „савршенога живота у којем развој није никада заустављен постављањем било какве границе савршенству, него живот у непрестаном расту ка узвишености гради пут за ову душу у правцу савршенства”.⁷ Међутим, св. Григорије не допушта да претпоставимо да висине мистичког искуства могу достићи они који не маре за чистоту душе, „јер Женик не може се настанити у души лишеној врлина”.⁸

Потпуна непознативост Бога наводи св. Григорија да истакне да мада обраћење Богу представља прекретницу од таме овога грешнога света ка Његовој светлости, развој мора значити, као што је он значао за Мојсеја, ступање у посебан мрак где је Бог (Изл. 20, 21). Тај опис се налази у главама које описују две теофаније (јављања Бога) код Несагориве Купине и на Синајској Гори, и тим поводом св. Григорије објашњава да „душа оставља за собом све појаве, како предмете чулног опажања тако и оне које наводно ум сагледава, и продужава да иде све дубље у мрак, док не стигне, напором ума, до онога што не може бити сазерцавано ни схваћено, и ту она види Бога. Јер овде се постиже право знање Онога за Којим се трагало, и овде — то јест ту где се не види — Он се да видети, јер управо оно за чим се трагало превазилази свако знање, обавијено са сваке стране несхва-

² *In Canticum Canticorum*, Or. XII (ed. Werner Jaeger, vol. VI, p. 357).

³ *Op. cit.*, Or. V (p. 157).

⁴ Цитирао Hans Urs von Balthasar, *Présence et pensée. Essai sur la philosophie de Grégoire de Nysse* (Paris 1942), p. 11 = *Contra Eunomium* I, II.

⁵ *In Cant.*, Or. XII (p. 366).

⁶ *Vita Moysis* (ed. Jaeger, vol. VII, p. 115).

⁷ *Op. cit.* (p. 139).

⁸ *In. Cant.*, Or. XV (p. 437).

тивошћу као густим мраком... Зато кад је Мојсеј узнатредовао у знању, тек онда је исповедио да је Бога видео у густоме мраку..."⁹ Ово, наравно, уопште не значи исто што и учење неких потоњих мистика о „Тамној Ноћи” кроз коју душа мора да прође као кроз једну етапу на путу ка сједињењу са Богом. Према св. Григорију, скривеност Бога је тесно повезана са идејом савршенства као бескрајног развоја, јер „кад (Невеста) дође да почине (у мраку), она увиђа да је она исто толико далеко од савршенства као и они који још нису ни почели успон ка савршенству”.¹⁰

Али то не би требало разумети као да душа нема никаквог задовољства. Напротив, што год више напредује у дубину она стално прима нешто од онога за чим чезне, мада при том никад није засићена, а њена тежња све више и више расте. Да би изразио ту своју мисао св. Григорије употребљава разне сликовите изразе: тако приликом тумачења **Песме над песмама** (5, 4) он говори о „уском малом отвору кроз који Женик није могао сам да прође него је само могао да протурѝ своју руку, па једва и то. Али његова рука је ипак туда прошла и додирнула њу која је чезнула да види Женика, чиме је она бар ово доживела: сазнање да је то била рука онога за којим је она чезнула”.¹¹ А тумачећи **Песму над песмама** (5, 6), он додаје: „Када се као Мојсеј надала да ће угледати лице онога за којим је она чезнула тако да би га упознала, тог тренутка он се склонио од ње док га је тражила. Зато она и каже: „Мој драги отиде” — али он није напустио невестину душу која га је пратила, него ју је привлачио к себи”.¹² Ово дубоко тумачење св. Григорија, када се о њему добро размисли, делује као јак противотров сумњичењу, заснованом вероватно на буквалном схватању Откривења, да ће рај пре или после тобож постати неподносиво досадан.

Григоријево схватање да је Предмет за којим душа чезне истовремено изван ње а ипак да она за њим трага „све више у дубини саме себе” омогућава му да не запостави ни Божанску иманентност нити Његову трансцендентност. „Онај који држи целу творевину на длану своје руке налази се цео у теби и обитава у теби”.¹³ Заиста, чак и у онима који не маре за Њега „Божја доброта... је стално у свакоме од нас, непрепозната и сакривена кадгод је „угушена животним бригама и задовољствима”, али се поново открива у нама кадгод се наш ум окрене према њој”.¹⁴ Међутим, иако он наглашава Божје обитавање у нама, св. Григорије доследно избегава да поистовети душу са Богом, пошто његово основно веровање наглашава да је Божанство несхвативо — у оба смисла те речи. Стога „чисто срце... види Бога..., а ипак пошто је Божанство безгранично и неописиво оно остаје с оне стране схватања”.¹⁵

Опширност Григоријевих дела као и стил његових тумачења тешко да ће привући савремене западне читаоце. Кардинал Даниелу

⁹ *Vita Moysis* (p. 87) Vide: In Cant., Or. XII (p. 322).

¹⁰ In Cant., Or. VI (p. 181).

¹¹ Op. cit., Or. XI (p. 333).

¹² Op. cit., Or. XII (p. 353).

¹³ Op. cit., Or. II (p. 68).

¹⁴ *De Virginitate* (ed. Jaeger, vol. VIII, p. 300); cf. Origen, In Cant. hom. II 9).

¹⁵ In Cant., Or. VIII (p. 246).

и Мусуриљо направили су избор из његових дела у преводу под насловом „Из славе у славу”,¹⁶ али требало би нам нешто више од тога, можда разборито скраћено издање целога дела као што је **Живот Мојсеја**.¹⁷ Овај свети отац свакако заслужује да се потрудимо да га боље представимо данашњем читаоцу. Он би вероватно привлачио нарочито ону већину људи који у свом духовном животу нису имали мистички доживљај боговиђења, него ретке и нејасне осећаје Присутства Божјег и који су зато склони да дигну руке од свега јер нису у стању да схвате да „ићи за Богом, онако како нас Он води — то већ значи видети Бога”.¹⁸

S u m m a r y

H. I. M. Turner

ST. GREGORY OF NYSSA AS A SPIRITUAL GUIDE FOR TODAY

The author emphasizes the often forgotten historical fact that not only the monks but also a married man can accede to a high mystical life of contemplation. St. Gregory, Bishop of Nyssa, was a married man and proved that possibility of mystical life for everyone today.

We recommend to the English-speaking readers to study this article in »**Eastern Churches Review**« Vol. VII No. 1, 1975, pp. 21—24.

---

¹⁶ J. Daniélou et H. Musurillo, **From Glory to Glory**. Texts from Gregory of Nyssa's Mystical Writings (London 1962) pp. 3—71.

¹⁷ Превели на енглески W. Moore and H. A. Wilson in *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series*, vol. V. Св. Григорије је преведен на руски.

¹⁸ **Vita Moysis** (p. 121).